

Çeşm-i Cihan

Çeşm-i Cihan:
Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları E - Dergisi
ISSN: 2149-5866
Sayı: 12 (Temmuz 2025), 59-71, TÜRKİYE
DOI: 10.30804/cesmicihan.1705564
Araştırma Makalesi

GAZAVÂT-I HAYREDDİN PAŞA (VR. 200B-396A) ADLI ESERDE GEÇEN YABANCI KÖKENLİ DENİZCİLİK TERİMLERİ*

Mesut ŞEN**
Miraç ERTEN***

Öz: Arapça bir kelime olan gaza, İslam dinini korumak ve onu diğer bölgelere yayabilmek amacıyla Müslüman olmayan kişilerle yapılan savaşlara verilen addır. Gazavât ise gaza kelimesinin Arapça kurallara göre çoğul eki almış şekline verilen isimdir. Bununla birlikte din uğruna yapılan savaşların ve cenklerin anlatıldığı eserlere de edebî tür olarak gazavâtname adı verilmektedir. Nitekim *Gazavât-ı Hayreddin Paşa* adlı eser de tür olarak gazavâtname örneği sayılmaktadır. Bu Gazavât'ta, Osmanlı Devleti'nin en ünlü denizcilerinden biri olan Barbaros Hayreddin Paşa'nın hayatı ve özellikle de katıldığı savaşlar coşkulu bir üslup ve sade bir dil ile yazılmıştır. Bu çalışmada, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Bölümü 2639 numarada kayıtlı olan *Gazavât-ı Hayreddin Paşa* adlı eserin 200b-396a yaprakları arasında yer alan farklı dillerdeki denizcilik terimleri incelenmiş ve bu terimler, ilgili metindeki kullanımlarıyla gösterilmiştir. Buna göre makalenin amacı 16. yüzyılda Eski Türkiye Türkçesi ile yazılmış bir metnin içindeki denizcilikle ilgili yabancı kökenli sözcükleri gösterebilmektir. Makalede yöntem olarak literatür taraması kullanılmış, Türk Dil Kurumu Sözlüğü, Kubbealtı Lugatı, Steingass'ın Farsça-İngilizce Sözlüğü ve The Lingua Franca In The Levant Turkish Nautical Terms Of Italian And Greek Origin sözlüğünden ve Batı Akdeniz'de Osmanlı Korsanlığı ve Gaza Meselesi makalesinden kelime anlamları incelenmiştir. Çalışmada elde edilen bulgulara göre Arapçadan 8, Farsçadan 6, Felemenkçeden 1, Fransızcadan 1, İspanyolcadan 1, İtalyancadan 48 ve Rumcadan 5 tane olmak üzere toplamda yabancı kökenli 70 tane denizcilik terimi bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Gazavâtname, *Gazavât-ı Hayreddin Paşa*, Seyyid Murâdî, Eski Türkiye Türkçesi, Denizcilik terimleri.

MARITIME TERMS OF FOREIGN ORIGIN MENTIONED IN THE WORK NAMED GAZAVÂT-I HAYREDDİN PASHA (VR. 200B-396A)

Abstract: Ghaza, an Arabic word, is the name given to the wars fought against non-Muslims in order to protect the Islamic religion and spread it to other regions. Ghazavât is the name given to the plural form of the word gaza according to Arabic rules. In addition, works in which the battles and wars fought for the sake of religion are described are called gazavatname as a literary genre. As a matter of fact, the work named *Gazavât-ı Hayreddin Pasha* is considered an example of gazavatname as a genre. In this Ghazavât, the life of Barbaros Hayreddin Pasha, one of the most famous sailors of the Ottoman Empire, and especially the wars he participated in, are written in an enthusiastic style and simple language. In this study, maritime terms in different languages in the pages 200b-396a of the work titled *Gazavât-ı Hayreddin Pasha*, registered in the Turkish Manuscripts Department of Istanbul University Library, number 2639, were examined and examples from the text related to these terms were given. Accordingly, the aim of the article is to show the foreign language words in a text written in Old Türkiye Turkish in the 16th century. In the article, literature review was used as a method, and word meanings were examined from the Turkish Language Association Dictionary, Kubbealtı Dictionary, A Comprehensive Persian-English Dictionary and The Lingua Franca In The Levant Turkish Nautical Terms Of Italian and Greek Origin and the article Ottoman Piracy in the Western Mediterranean and the Ghaza Issue. According to the findings of the study, a total of 70 maritime terms of foreign origin were found, 8 from Arabic, 6 from Persian, 1 from Dutch, 1 from French, 1 from Spanish, 48 from Italian and 5 from Greek.

* Bu makale, ikinci yazarın doktora tezinden üretilmiştir.

** Prof. Dr., Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Bölümü, İstanbul/Türkiye, ORCID: 0000-0002-0867-9041, mesut.sen@marmara.edu.tr.

*** Öğr. Gör. Miraç Erten, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Bölümü, Doktora Öğrencisi İstanbul/Türkiye, ORCID: 0000-0001-8461-1543, miracerten@gmail.com.

Keywords: Ghazavâtname, *Gazavât-ı Hayreddin Paşa*, Seyyid Murâdî, Old Anatolian Turkish, Maritime terms.

Başvuru/Submitted: 24 Mayıs 2025

Kabul/Accepted: 3 Haziran 2025

Giriş

Bu araştırmanın konusu, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Bölümünde 2639 numarayla kayıtlı bir nüshası bulunan *Gazavât-ı Hayreddin Paşa* adlı eserin 200b-396a yaprakları arasında geçen yabancı dillerdeki denizcilikle ilgili kavramların incelenmesidir.

Mensur ve manzum olmak üzere iki telifi bulunan eserin İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Bölümündeki 2639 numaralı nüshasında geçen “telif-i Seyyid Murad” ibaresinden ve 16. yüzyılın ortalarında yaşayan Murâdî (Seyyid Murad, XV. yüzyıl son çeyreği-XVI. yüzyıl ortası) mahlaslı şairin eserlerinden yola çıkılarak *Gazavât-ı Hayreddin Paşa* adlı eserin müellifinin Seyyid Murâd olduğu anlaşılmaktadır. Bu şairin hayatı hakkında çok fazla bilgi bulunmamaktadır. Bulunan bilgiler ise yine kendisinin yazmış olduğu eserlerindeki malumatlara dayanmaktadır. Murâdî, mahlası olup asıl adı Murad olmalıdır. Kaynaklarda Seyyid Murâd diye anıldığı gözükmemektedir. Kendisi hakkında verdiği ilk bilgiye göre ise şair, Piri Reis’in Kitâb-ı Bahriyye’sinin yazımında görev almıştır. Bunun dışında Seyyid Murâd, Barbaros Hayreddin Paşa’nın yanında hem denizci hem de şair olarak çeşitli görevlerde bulunmuştur.

16. yüzyılda kaleme alındığından dolayı eserin dili hakkında tam bir sınır çizemiyoruz. Eserin dilini Osmanlı Türkçesine dâhil edebileceğimiz gibi, bu yıllarda yazılmış eserlerin imlalarında kesin hatlarla ayrışma söz konusu olmadığı için onu Eski Türkiye Türkçesi ile kaleme alınmış bir eser olarak da görebiliriz. Eserimiz Eski Türkiye Türkçesinin belirgin özelliklerini bünyesinde bulundurmaktadır. Eski Türkiye Türkçesi, Oğuz Türkçesinin ilk yazılı ürünleri olarak 13. yüzyılda başlamış, 15. yüzyıl sonlarında son bulmuş, ama etkisini 16.-18. yüzyıllara kadar devam ettirmiş bir dildir.

Bu makalede sırasıyla Barbaros Hayreddin Paşa hakkında kısa bir bilgi verilip ardından onun anlatımıyla ortaya çıkan *Gazavât-ı Hayreddin Paşa* adlı eserinden bahsedilecektir. Daha sonra bu eserde hâkim dil olarak kullanılan Eski Türkiye Türkçesi hakkında kısa bir bilgi verilecek ve ardından *Gazavât-ı Hayreddin Paşa (200b-396a)* adlı eserde geçen yabancı kökenli denizcilik terimleri bulundukları bağlamlarıyla ve örnekleriyle yazılacaktır.

Barbaros Hayreddin Paşa

Büyük Osmanlı Türk denizcisi, Kaptan-ı Deryâ Hızır Hayreddin Paşa Midilli’de doğdu. Babası Midilli’nin fethi üzerine kale muhafızı olarak buraya gelmiş, aslen Vardar Yenicesi’nden Yakup Ağa idi. Doğum tarihi kesin olarak belli değildir. 1466-1476 yılları arasında çeşitli rivayetler vardır (Düzdağ, 2014, 395). Havuç rengine yakın kırmızı sakalından ötürü Batılılar kendisine “kırmızı sakal” anlamına gelen “Barbarossa” adını verirken, Hayreddin lakabını ise din uğruna işler yaptığı için Yavuz Sultan Selim vermiştir.

Dört kardeşin içinde en küçüğü olan Hızır, gençlik yıllarından itibaren vaktini denizde geçirmeye başlamıştır. Daha sonraki yıllarda Akdeniz’de ismini duyurmasıyla Osmanlı Devleti’nin himayesi altında çeşitli savaşlara katılmış ve pek çok bölgenin fethedilmesinde rol oynamıştır. Ayrıca 1538 yılında, Türk denizcilik tarihi açısından çok önemli bir zafer olarak görülen Preveze Deniz Savaşı’nda, savaşın kazanılmasını sağlayan komutandır.

Preveze Deniz Zaferi’nin Türk denizcilik tarihinde çok önemli bir yeri vardır. Bu zaferle birlikte Doğu Akdeniz’den sonra Orta Akdeniz bölgesinde de Türk üstünlüğü sağlanmıştır. Hatta Doria tarafından daha önce ele geçirilen Adriyatik kıyısındaki Nova da kolaylıkla geri alınmıştır (Turan, 1992, 5/67).

Sonuç olarak Barbaros Hayreddin Paşa savaşlarda göstermiş olduğu kabiliyeti ve azmi ile korsanlıktan kaptanıderyalık rütbesine kadar yükselmiştir. Sağlığında Kanuni Sultan Süleyman’ın Barbaros Hayreddin Paşa’dan bütün bu savaşlarını anlatmasını istemesinden dolayı Barbaros Hayreddin Paşa bu gazalarını anlatmış ve yanında bulunan Murâdî mahlaslı Seyyid

Murâd tarafından bu anlatılanlar yazılmış ve bu eser *Gazavât-ı Hayreddin Paşa* adıyla bu günlere ulaşmıştır.

Gazavât-ı Hayreddin Paşa

Türk edebiyatında pek çok örneği görülen gazavatnamelerde özellikle Müslüman olmayan devletlere karşı yapılan savaşlar anlatılmaktadır. *Gazavât-ı Hayreddin Paşa* adlı eserde de 200b-396a yaprakları arasında Hızır'ın (Barbaros Hayrettin Paşa) başından geçen gazalar anlatılmıştır.

Manzum ve mensur olmak üzere iki telifi bulunan *Gazavât-ı Hayreddin Paşa* adlı eseri tarihî kaynak olarak ilk defa kullanan ve bu eser hakkında ilk bilgileri veren Joseph von Hammer olmuştur. Hammer'e göre bu eser, ünlü korsanın dikte ettirdiği şekilde Sinan Çavuş adlı biri tarafından yazılmıştır. Öyle görünüyor ki, Hammer'den bu tarafa uzun müddet tekrar edilecek olan bu bilgi, bir yanlış anlamamanın sonucudur (Gallotta, 1981, 476). Çünkü Sinan Çavuş isimli kişi, yazma nüshada yer alan bilgilere göre bu eserin müellifi değil, Kanuni Sultan Süleyman'dan aldığı fermanı Barbaros Hayreddin Paşa'ya ulaştıran kişi olduğu gözükmektedir.

Gazavât-ı Hayreddin Paşa, 16. yüzyılda Osmanlı denizciliğinin en önemli isimlerinden birisi olan Barbaros Hayreddin Paşa'nın hayatını ve yaptığı deniz seferlerini anlatan tarihî bir eserdir. Eser, Hayreddin Paşa'nın anılarına dayanmakta olup onun anlattıklarını dönemin yazarlarından Seyyid Murâd kaleme almıştır. Eserin dili, o dönemde yer alan diğer eserlere nazaran çok daha yalın ve akıcıdır. Süslü bir dil kullanımı ve mecazlı ifadelerle fazla rastlanmaz. Ayrıca bazı noktalarda ayetler, dualar, deyimler vb. sözcüklerin kullanılması eserin edebî dilini çeşitlendirir. Eserde zaman zaman askerî terimlere; Arapça, Farsça, Felemenkçe, Fransızca, İspanyolca, İtalyanca ve Rumca dillerinden olmak üzere denizcilikle ilgili kelimelere yer verilir. Anlatım genellikle epik bir atmosferde ilerler. Ayrıca anlatılan olaylar kronolojik bir sıra takip eder.

Gazavât-ı Hayreddin Paşa adlı eser genel hatlarıyla Barbaros Hayreddin Paşa'nın başından geçen savaşları tasvir eden bir eser olsa da içeriğindeki zengin kelime kadrosu, eserin coşkun bir üsluba sahip olmasını sağlamıştır. Aynı zamanda kelimelerdeki kimi eklerin değişimi, Türkçenin tarihî seyir içerisindeki gelişimini göstermesi açısından önemlidir. Eserin 1b-200a yaprakları Sevde Nur Ceylan Erten tarafından doktora tezi olarak hazırlanmaktadır. Eserin 200b yaprağından 396a yaprağına kadar ise kronolojik olarak şu olaylar anlatılmaktadır: Hayreddin Paşa gördüğü rüya üzerine tekrardan Cezayir'e dönmesi gerektiği fikrine kapılır. Ardından Endülüslü Müslümanlara yapılan zulümler ve bu zulümler neticesinde Hayreddin Paşa'nın Endülüs'e hareketi anlatılır. Bu olaydan sonra Tilimsan Beyi Abdullah'ın isyanından bahsedilir. Ardından hikâye, Hayreddin Paşa'nın Cezayir'deki San Pavlo burcunu ele geçirmesiyle devam eder. Buradan sonra büyük bir deniz savaşında Aydın Reis önderliğindeki Osmanlı donanmasının zaferlerini görürüz. Ardından Andrea Doria ile Barbaros Hayreddin Paşa arasında geçen çetin deniz mücadelesi ve bu mücadeleden Barbaros Hayreddin'in zaferle dönüşü aktarılır. Birkaç ay sonra Hayreddin Paşa Tunus'a gider. Tunus Beyi, Hayreddin Paşa'nın şehre geldiğini haber alınca kaçır. Bu olaylardan epey bir zaman sonra Sette Boğazı'nda Osmanlı Devleti'nin zaferi anlatılır. Aradan tekrar zaman geçer ve Barbaros Hayreddin Paşa kaptanıderyalık rütbesine terfi ettirilir ve Sultan Süleyman tarafından kendisine çeşitli ödüller verilir. Hikâyedeki çeşitli seferlerden sonra Barbaros Hayreddin Paşa İstanbul'a geri döner ve birkaç yıl burada yaşlılığını geçirdikten sonra vefat eder. Beşiktaş'a defnedilir.

Eski Türkiye Türkçesi

Gazavât-ı Hayreddin Paşa adlı eserin yazı dili 13. yüzyıldan itibaren Oğuz Türkleri tarafından kullanılan Eski Türkiye Türkçesidir. Oğuz Türkçesinin ilk ürünleri 13. yüzyılda Anadolu'da meydana geldiği için bu metinlerde kullanılan dile umumiyetle Eski Türkiye Türkçesi, Eski Anadolu Türkçesi ya da Eski Osmanlı Türkçesi adı verilmektedir. Eski Türkiye Türkçesi 13. yüzyıldan 15. yüzyılın sonuna kadar devam etmiş ve sonra yerini Osmanlı Türkçesi ile Azerbaycan Türkçesine bırakmıştır (Şen, 2019, 179).

Bu sahanın adlandırılması konusunda çeşitli görüşler bulunmaktadır. Bu görüşleri kabaca özetlersek, Osmanlı Türkçesinin 15. yüzyılın ortalarına kadar süren ilk devresine daha önceleri genellikle “Eski Osmanlıca” deniyordu. Zamanla bu tabir yerini “Eski Anadolu Türkçesi”ne bıraktı. Ancak bu iki adlandırmanın da eksik olduğu söylenebilir. Çünkü Osmanlı Türkçesi denildiği zaman Beylikler döneminde kullanılan Türkçenin buna girmemesi gerekmektedir. Öte yandan Anadolu tabiri ise sınırları belli olan coğrafi bir terimi karşılamaktadır. Eski Anadolu Türkçesinin kullanıldığı coğrafi alan sadece Anadolu değildir. Kuzey ve Güney Azerbaycan ile Irak ve Suriye de Eski Anadolu Türkçesinin kullanıldığı alanlardır. 14. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Balkanlarda da kullanılmıştır (Ercilasun, 2008, 438). Bu nedenle “Eski Osmanlıca” ve “Eski Anadolu Türkçesi” tabirleri yerine “Eski Türkiye Türkçesi” tabirini kullanmak daha doğru olacaktır.

Eski Türkiye Türkçesine, Batı Türkçesinin bir oluş, bir kuruluş devresi olarak bakmak yerinde olur. Batı Türkçesini Eski Türkçeye bağlayan birçok bağlar, bu devrede kendisini iyice hissettirmektedir. Bu devreden sonraki Türkçede gördüğümüz birçok yeni şekiller, Eski Türkçedeki eski şekillerinin izlerini taşımaktadırlar (Ergin, 2002, 17). Kısacası Batı Türkçesinin kuruluş döneminde Eski Türkçenin etkileri hâlâ sürmekte, yeni dil biçimleri eski şekillerin izlerini taşımaktadır. Eski Anadolu Türkçesi bir taraftan Eski Türkçenin izlerini taşıırken diğer taraftan köklerde ve eklerde bazı ses ve şekil ayrılıkları göstermek suretiyle Osmanlıca ve Türkiye Türkçesinden biraz farklı bir durum arz eder (Ergin, 2002, 17).

Gazavât-ı Hayreddin Paşa (200b-396a) Adlı Eserde Geçen Yabancı Kökenli Denizcilik Terimleri

Gazavât-ı Hayreddin Paşa adlı eserde gaza, cihat gibi epik eserlerde bulunabilecek kelimeler, askerî terimler, Kuzey Afrika ve Akdeniz’deki coğrafi yer adları, çeşitli meslek ve rütbe isimleri bulunmaktadır. Ayrıca eserde bir denizcinin hayatının anlatılması ve özellikle de farklı uluslarla sürekli mücadele edildiğinden ötürü Eski Türkiye Türkçesi dışında pek çok dilden denizcilik terimlerine rastlanmaktadır. Bu makalede de *Gazavât-ı Hayreddin Paşa* adlı eserde kullanılmış olan yabancı dildeki denizcilik terimleri metindeki yerleriyle ve bu nüshanın bulunduğu İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Bölümünden ötürü baş harfi İ₁ olarak gösterilmiştir. Eserin başka bir nüshası yine aynı kütüphanede yer aldığı için 2639 numaralı nüshanın gösterimi için 1 rakamı tercih edilmiştir. Ayrıca bu kelimelerin anlamları makalenin öz bölümünde belirtmiş olduğumuz çeşitli sözlüklerden elde edilmiştir.

Arapçadan Geçen Denizcilik Terimleri

- **baħr:** Deniz, derya. (Kubbealtı Misalli Büyük Türkçe Sözlük s. 105)
[İ₁ 224b] ... İslām (6) ‘askerin berrde ve **baħrde** a’dā-yı hāsirînler üzerine manşūr [u] (7) muẓaffer eyleyüvire.
[İ₁ 390b] ... berrde ve **baħrda** maħhūr [u] münhezim (4) birle sernigün olalar.
- **ħavz:** Büyük gemilerin tamir için alındıkları yer. Bugün de dilimizde havuz olarak kullanılmaktadır. (Kubbealtı Misalli Büyük Türkçe Sözlük s. 486)
[İ₁ 254a] ... sükkerî şerbetler **ħavzlar** (11) içre ezilüp içene minnet idi.
- **ğark:** Suya batma, suya batırma, suda boğulma. (Kubbealtı Misalli Büyük Türkçe Sözlük s. 401)
[İ₁ 238a] ... niçün **ğark** olmadı dinilür ise Ĥayreddîn Paşa topçılara (2) tenbîh eylemiş idi-ki.
- **igrāk:** Boğma, garketme. (Kubbealtı Misalli Büyük Türkçe Sözlük s. 542)
[İ₁ 349a] ... dördini lücce-yi **igrāk**-ı baħr daħı altısı firār eyledi demiş (6) idük.

- **lucce:** Engin deniz, umman. (Kubbealtı Misalli Büyük Türkçe Sözlük s. 748)
[İ₁ 349a] ... *ķurı tekneler olmaķ űzre ġāzīler alup daķı on (5) dōrdini **lucce-yi** iġrāķ-ı baķr daķı altısı firār eyledi demiş (6) idūk.*
- **re'is:** Osmanlı donanmasında gemi kaptanı; baş, başkan, amir. (Kubbealtı Misalli Büyük Türkçe Sözlük s. 1019)
[İ₁ 336a] ... *‘Āķibet Mayorkin teknesinūñ **re'isini** çağırup (14) su'āl eyledūkde olduġı gibi ešaķ haberin söyledi.*
[İ₁ 362a] ... *olup Ĥayreddīn Paşanūñ elinden necāt bulduķda (4) dīvān idüp gemi **re'islerin** ķatına çağırmış.*
- **sefine:** Gemi. (Kubbealtı Misalli Büyük Türkçe Sözlük s. 1075)
[İ₁ 311a] ... *Andan imdi ertesi ġűn Ĥayreddīn Paşa çekdiri **sefinesine** (10) dāķil olup Mudanyaya çıķdılar.*
[İ₁ 330b] ... *El-ķāşıl (9) Ĥayreddīn Paşa gemiye ‘āşık olup **sefineyi** bıraġup (10) gitmege cānı istemez.*
- **sefāyin:** Gemiler, sefineler. (Kubbealtı Misalli Büyük Türkçe Sözlük s. 1074)
[İ₁ 312b] ... *Vaķtā ki elli altmış (14) ķıķ'a ķadırġa çekdiri daķı ba'zı **sefāyin** ķāzır [u] müheyyā (15) eyledi.*

Farsçadan Geçen Denizcilik Terimleri

- **bād-bān:** Yelken. (Steingass Farsça-İngilizce Sözlük s. 138)
[İ₁ 358b] ... *bir sā'at-i mübārekde şalpa eyleyüp **bād-bānların** (2) dōküp pupa bād-ı şabā birle fecr vaķtinde seksen pāre (3) gemi olmaķ űzre kāfir donanmasınūñ űzerine hűcűm idüp (4) şīr-veş varsunlar.*
[İ₁ 386b] ... *űçer ķaķ şenlik şādmānlık eyledūkden şoñra **bād-** (12) **bānların** açup Sarāyburnından taşra yola revān (13) olup neredesin Sultān-ı Cezāyir deyüp çekilüp (14) gittiler.*
- **deryā:** Deniz. (Steingass Farsça-İngilizce Sözlük s. 516)
[İ₁ 297a] ... *İbtidā ķapudan olup kırķ pāre tekne (3) ile **deryāya** çıķduķda İşkirűz limanında İspanyanūñ (4) otuz beş pāre teknedenden yigirmi toķuzın alup altısı (5) firār idüp kaçmış idi.*
[İ₁ 345a] ... *Daķı **deryādan** donanma-yı hűmāyűn çıķsın (13) deyű fermān eyledi.*
- **findık:** Tüfek ve top mermisi. (Steingass Farsça-İngilizce Sözlük s. 939)
[İ₁ 246a] ... *ķurşun (9) **findıkların** belā bārānı gibi yaġdurup kāfirlerűñ başı (10) ķayusı olinca dōnűp kāfirlerűñ ķapudanasına boy (11) boya çağup baġlaya ķodı.*
- **ķunbara:** Far. Yuvarlak ve içi boş olarak demir veya tunçtan yapılan, içine patlayıcı maddeler doldurulup havan topu veya elle dűşmana atılan savaş aleti. (Steingass Farsça-İngilizce Sözlük s. 476)
[İ₁ 246a] ... *ķop alabandası ile el **ķunbarasın** daķı ķurşun (9) findıkların belā bārānı gibi yaġdurup kāfirlerűñ başı (10) ķayusı olinca dōnűp kāfirlerűñ ķapudanasına boy (11) boya çağup baġlaya ķodı.*
- **lenger-endāz:** Demir atmış gemi. (Steingass Farsça-İngilizce Sözlük s. 1129)
[İ₁ 321b] ... *Andan temāşālġa ġelüp **lenger-endāz** (9) olup yatdı.*
[İ₁ 345b] ... *Muvāfık eyyāmla (2) ķollanup ‘Avlonya űzerine varup **lenger-endāz** oldılar.*
- **pāy-zen:** Ayaġına pranga vurulmuş kűrek mahkumu esir, forsa. (Steingass Farsça-İngilizce Sözlük s. 265)

[İ₁ 317a] ... Hayreddin Paşa **pây-zenleri** şimdiye (13) kadar beş on dâneñüze siftâh eyleyüp vücûdların (14) kaldurduk.

Felemenkçeden Geçen Denizcilik Terimleri

- **filaboğ:** Hollandalıların sığ sularda ve özellikle Vlie'de seyrüsefer edebilmek için geliştirdiği altı düz yelkenli. (The Lingua Franca In The Levant Turkish Nautical Terms Of Italian And Greek Origin s. 215)

[İ₁ 237b] ... Barçalar isem her biri bir koca müfret **filaboğlar** idi olur.

Fransızcadan Geçen Denizcilik Terimleri

- **şat:** Sığ sularda yük taşımakta kullanılan altı düz bir çeşit saç tekne. (Kubbealtı Misallı Büyük Türkçe Sözlük s. 1157)

[İ₁ 244a] ... Aydın Re'îs cümleden (11) evvel şalpa eyleyüp gūyâ aç gâzanfer koyuna şalarcasına **şata** üzerine (12) varurcasına yelken idüp acı acı istemeğe başladı.

İspanyolcadan Geçen Denizcilik Terimleri

- **santabarba:** Bir geminin pruvasındaki kiler. (The Lingua Franca In The Levant Turkish Nautical Terms Of Italian And Greek Origin s. 386)

[İ₁ 355b] ... başa dönmeğe iktidârı kalmayup **santabarbadan** top (2) atmağa başlarsa anuñ gayrı mağlûbluğına işâretdür haml olunur.

İtalyancadan Geçen Denizcilik Terimleri

- **alabanda:** Gemi kaplamalarının teknenin iç kısmında kalan tarafı; gemicilikte dümeni tam bir şekilde sağ ya da sola kırma. (Türk Dil Kurumu Sözlüğü s. 121)

[İ₁ 244b] ... Ol zamân orşa **alabanda** yatup (2) ayakdaşların bekledi.

[İ₁ 334a] ... İspanyol gemisin (7) on üç **alabanda** olmak üzre donadup dahı (8) yağlayup murâd eylediği ol gemi ile varup bir sefer (9) vire.

- **alabora:** Denizde bir teknenin devrilerek ters dönmesi durumu. (Türk Dil Kurumu Sözlüğü s. 121)

[İ₁ 342b] ... Andan on üç kapağı birden **alabora** eyleyüp alt üst (7) bir alabanda şağup böyle bir şenlik şâdmânlık eyledi-ki (8) ancak olur.

[İ₁ 347b] ... Andan evvelden kapağlar gevşek hâzır olmağla birden (7) **alabora** olındığı-y-ıla toplar taşra şalya olındı.

- **armada:** Büyük savaş filosu. (Türk Dil Kurumu Sözlüğü s. 231)

[İ₁ 252b] ... cümlesi yigirmi (11) sekiz pâre yelken bir **armada** olmak üzre Cezâyire bu minvâl üzre (12) şenlik şâdmânlık iderek girüp düşmanlar kâsâvetlerinden (13) helâk olup ümmet-i Muhammed şâd-kâm oldılar.

[İ₁ 264a] ... Kırk dahı kendüleri altmış pâre yelken bir (4) **armada** olmak üzre gelüp Şirşel öñüne (5) yatdılar.

- **avança:** Gemiye yürütmek, ilerletmek. (The Lingua Franca In The Levant Turkish Nautical Terms Of Italian And Greek Origin s. 81)

[İ₁ 227a] ... Andan tekneler **avança** eyleyüp varup cezâyere baş urup (9) taşra çıkdılar dahı anı vâhidin metrüz alup içine (10) girdiler.

- **bandıra:** Bayrak, işaret; bir geminin hangi devlete ait olduğunu gösteren bayrak. (Türk Dil Kurumu Sözlüğü s. 364)

[İ₁ 224a] ... Andan eytdi yâ benüm anlardan pâkum (11) nedür deyüp üç pâre top atup kırmızı **bandıra** (12) dikdi.

[İ₁ 236b] ... cezîre burcuna forşa İspanyol **bandırası** var dikdi.

- **barça**: Daha çok yük taşınmasında kullanılan “kalyon” sınıfından büyük gemi. Altı düz olup içinde top bulunurdu. (The Lingua Franca In The Levant Turkish Nautical Terms Of Italian And Greek Origin s. 93)

[İ₁ 233b] ... Evvelden aña dâyim zâd [u] zahîre aña **barça** gemileri (14) götürür yine anlar götürsün dedi.

[İ₁ 236a] ... Andan üçüncü gün nerdesin ol zıkr eyledigimiz (15) on pâre **barça** gönderdi.

- **barço**: Üç direkli, tam armalı bir tip yelkenli tekne. (The Lingua Franca In The Levant Turkish Nautical Terms Of Italian And Greek Origin s. 99)

[İ₁ 289a] ... Şimdi Endülüs (6) yigitlerinden beş on şeh-bâz yigit aşağı yalı (7) kenârına inüp ve anda bir balıkçı **barçosı** başup (8) içine girdiler.

- **başdarda**: Eskiden deniz savaşlarında kullanılan, 26 veya 36 çifteli, bir küreği beş veya yedi kişi tarafından çekilen, çektiri cinsinden gemi. (The Lingua Franca In The Levant Turkish Nautical Terms Of Italian And Greek Origin s. 102)

[İ₁ 282a] ... Şöyle-ki ol kırk pâre (9) teknenün yigirmisi çekdiri gemisi idi ve yigirmisi (10) dağı mezeğale **başdarda** tekneler idi.

[İ₁ 342b] ... altun hilyele tezhîb olunmuş **başdarda** filandıraları (11) şuda sürünürdi.

- **bordo**: Geminin su üstünde kalan kısmının dış yan tarafı. (The Lingua Franca In The Levant Turkish Nautical Terms Of Italian And Greek Origin s. 116)

[İ₁ 246b] ... Bank arasında dağı **bordoya** perçinnenmiş (5) zencîrleri var idi.

[İ₁ 263a] ... Ol gice kâfir yakası **bordosa** kollandup (5) giderken rû'yâ 'âleminde Hayreddin Paşaya dediler kim...

- **cente**: Mürettebat. (Batı Akdeniz'de Osmanlı Korsanlığı ve Gaza Meselesi s. 180)

[İ₁ 346b] ... bu Barbaroşo donanmasında **centesi** [İ₁ 347a] (1) ola-y-dı yelken üzerine binerlerdi.

- **cunda**: Gemideki serenlerin uç kısmı. (Kubbealtı Misalli Büyük Türkçe Sözlük s. 202)

[İ₁ 265a] ... Hayreddin Paşa ol-zamân köleyi **cundaya** (11) aşup gâziler kurşunlayup pâre pâre eylediler.

- **filandıra**: Savaş gemilerinin ve bütün beylik gemilerin grandi direklerine, gemi tek direkli ise pruva direğine çekilen, ince ve uzun bir şerit biçimindeki sancak. (Kubbealtı Misalli Büyük Türkçe Sözlük s. 385)

[İ₁ 254a] ... Anları dağı sâkin olduğu paşa (2) kapusunuñ üzerine diküp **filandıra** sancaguñ (3) altında koyuvirilmiş idi.

[İ₁ 343b] ... Zîrâ bu **filandıra** bizüm aña teberrük (12) Cezâyire gönderdigimiz **filandıraya** beñzer dedi.

- **fırkaça**: Buharlı gemilerin icadından önce Osmanlıların savaşlarda gözetleme, karakol, haberleşme, büyük gemileri çekme gibi işlerde kullandıkları, 10-17 çift kürekle veya yelkenle hareket eden, bir ambarlı, uzun, dar, süratli teknelere verilen isim. (Türk Dil Kurumu Sözlüğü s. 1260)

[İ₁ 307a] ... Hayreddin Paşa ol kavalıyarlariñ kal'a zâbına (3) gönderecekleri yazdukları **fırkaça** huşuşı-çün mektûbı okutdı.

[İ₁ 359a] ... Kezâlik bizüm **fırkaça** alayı kâfirün **fırkaça** alayına (5) muķâbil olsun.

- **foğ:** “Topu ateşle!” anlamında emir sözü. (Kubbealtı Misallı Büyük Türkçe Sözlük s. 390)
[İ₁ 243b] ... *Çarındaşlar (2) bir iki üç **foğla** dağı te’hîr idelüm.*
- **fondo:** Geminin demir attığı yer; “Demir at!” komutu. (Kubbealtı Misallı Büyük Türkçe Sözlük s. 394)
[İ₁ 236b] ... *el-ḥāşıl (6) eyüce seçelüm deyü top altına girmeli oldılar. Hele (7) **fondo** idüp yatdılar.*
- **fora:** Yelkenleri açtırmak için verilen komut. (Türk Dil Kurumu Sözlüğü s. 1288)
[İ₁ 359b] ... *Ḥayreddîn (3) Paşa forşa şancağların diküp **fora** alabanda otuz (4) altı päre gemi alayınıñ öñünce qahhâr arşlan gibi (5) yollu yolınca âteşlerin saçmağda.*
- **forşa:** Eskiden yelkenli gemilerde kürek çekmeye mahkum edilen savaş esiri veya hükümlü kimse. (Türk Dil Kurumu Sözlüğü s. 1291)
[İ₁ 237a] ... *İspanyol şancağın indirüp (4) **forşa** İslâm şancağı dikilüp barçalaruñ üzerine (5) öyle bir top alabandası urdılar.*
[İ₁ 338b] ... *Barbaroşo yigirmi päre **forşa** çekdiri gemileri ile rāş (9) gelüp dağı āsān vehimle alup Cezâyire götürmiş.*
- **fuluğa:** Sandal, kayık, tekne. (Türk Dil Kurumu Sözlüğü s. 1271)
[İ₁ 348b] ... *Ol zamān (12) Ḥayreddîn Paşa **fuluğasına** binüp taşra çıkup şu bir (13) iki üç sâ’at miqdârı paşalaruñ yanında eglenüp (14) andan yine gemisine gitdi.*
- **ğabya:** Geminin grandi denen büyük orta direğinin, ana direk denen alt kısmı ile babafingo denen üst kısmı arasında kalan ortadaki bölümüne verilen isim. (The Lingua Franca In The Levant Turkish Nautical Terms Of Italian And Greek Origin s. 236)
[İ₁ 338b] ... *Yanında ayakdaş olan başı açık (14) yügrük tekneleri iki **ğabya** ile geçermiş dediler.*
- **ğalyağa:** Buharlı gemilerin icadından önce düşmanı kovalama ve takip etme işinde kullanılan 9-24 kürekli savaş gemisi. (The Lingua Franca In The Levant Turkish Nautical Terms Of Italian And Greek Origin s. 241)
[İ₁ 234a] ... *Andan bilürüm-ki Barbaroşonuñ şimdi (4) otuz kırk päre **ğalyağası** vardır ki senüñ pāye katil (5) eyledügin çekdiri gemilerinden bile pervası yokdur.*
[İ₁ 351a] ... *Andiriya Doriya otuz päre **ğalyağa** ile (5) Mışır ḥazânesin beklermiş didiler.*
- **iskele:** Deniz taşıtlarının yanaşması için yapılmış, kıydan denize doğru uzanan tahta veya beton yer; geminin sol yanı. (Kubbealtı Misallı Büyük Türkçe Sözlük s. 573)
[İ₁ 246b] ... *‘anbârlarında (3) iki yağalı sancağ **iskele** kelepçekli dağı lâleli tomurukları (4) var idi.*
- **işkanpaviye:** Harp gemilerinde personel taşımakta kullanılan motorlu büyük filika. (Kubbealtı Misallı Büyük Türkçe Sözlük s. 584)
[İ₁ 353a] ... *Ḥayreddîn (10) Paşanuñ **işkanpaviyesinüñ** öñünden bir adım atmağa (11) iktidârı olmayup darb-ı desti-y-ile varup tutup alup (12) Ḥayreddîn Paşaya getürdi.*
- **izbandud:** Osmanlılarda Rum deniz eşkiyasına verilen ad; Rum korsanı. (Kubbealtı Misallı Büyük Türkçe Sözlük s. 531)
[İ₁ 314a] ... *bir **izbandud** gidisine donanma (2) virüp kapudan paşa eyledi.*

- **kalyon:** Yelkenle ve kürekle yol alan, üç direkli, büyük savaş gemisi. (Türk Dil Kurumu Sözlüğü s. 1909)
[İ₁ 233b] ... *Bâ-huşûş-ki (11) çekdiri geminün pâyesi **kalyondan** yukarıdur hem sen (12) deñiz adamı olacağsın hem şu kadar bunca şeyden haberün (13) yokdur dedi.*
- **karâta:** Topun bir parçası. (Batı Akdeniz’de Osmanlı Korsanlığı ve Gaza Meselesi s. 180)
[İ₁ 222b] ... *Gör hikmeti kim ol altmış ‘aded topuñ anlaruñ (4) hep **karâta**ları dağı yapılmış hâzır ma’an berâber idi.*
- **kerte:** Gemilerde dört ana yöndeki rüzgârın (kible, yıldız, batı, doğu) aralarından esen rüzgârların yönünü göstermek üzere pusula kadranının ayrılmış olduğu otuz iki kısımdan her biri. (Kubbealtı Misalli Büyük Türkçe Sözlük s. 658)
[İ₁ 289b] ... *Hem İspanya kavâ’idlerinden bir **kerte** alurlar öyle bir (13) medha sezâ olacağ kavm degüllerdür.*
- **korona:** Büyük silahlarla donatılmış savaş gemisi. (Kubbealtı Misalli Büyük Türkçe Sözlük s. 697)
[İ₁ 339b] ... *İspanya (2) kralın çağırıp eytdi: Sen benden **korona** istersin işte (3) senün için üç gün halvet olup nâr-ı nûra yalvardum.*
- **korşan:** Denizlerde kendi gemisiyle başka gemilere saldıran deniz haydutu. (Kubbealtı Misalli Büyük Türkçe Sözlük s. 697)
[İ₁ 336a] ... *Deñizde (12) Barbaroşodan gayrı **korşan** gezdirmez misiñüz deyü (13) söyledi.*
[İ₁ 364a] ... *Andiriya Doriya dağı otuz pâre tekne ile (7) Moton Koron üzerine **korşanlığa** gelmiş idi.*
- **kumana:** Demir atmış olan geminin zincirinin denizde bulunan kısmı. (?)
[İ₁ 261b] ... *demirlerin kaldıramayup şaşkınlık ‘alâmeti-y-ile (15) **kumanalarına** balta üşürüp allak bullak yelkene [İ₁ 262a] (1) bindiler.*
- **levend:** Osmanlı bahriye teşkilatında donanmada ve kıyılarda hizmet gören askerî sınıf. (The Lingua Franca In The Levant Turkish Nautical Terms Of Italian And Greek Origin s. 276)
[İ₁ 317a] ... *Hayreddin Paşanuñ ‘askerinden bir **levend** ile (9) bir Tûnus yoldaşı gâvğa iderler idi.*
[İ₁ 320a] ... *kendi **levend** ‘askerinden anlarla ma’an berâber (7) Cezâyire gönderdi.*
- **mayıştıra:** Geminin önden ikinci direğinde en altta bulunan ana seren. (Kubbealtı Misalli Büyük Türkçe Sözlük s. 779)
[İ₁ 237a] ... *kiminüñ tirenkitesi kiminüñ (8) **mayıştırası** kiminüñ mizanası hulâşa-yı kelâm hep (9) top taşı-y-ıla uçurdılar.*
- **mayna:** Yelken için “indir” komutu. (Kubbealtı Misalli Büyük Türkçe Sözlük s. 780)
[İ₁ 237a] ... *Hem gâzîler çağırışup dirler idi ki (15) **mayna** iderseñüz hoş etmezseñüz sizi göklere ağdıruruz.*
[İ₁ 246a] ... *Anlar-da eger **mayna** itmeseler cümlesin kırarlar idi.*
- **mezeğalere:** Kadırgaya benzeyen ancak daha küçük bir yelkenli gemi. (Batı Akdeniz’de Osmanlı Korsanlığı ve Gaza Meselesi s. 180)

[İ₁ 206a] ... Deryâda **mezeğalerem** karada al kışrak (9) bu ikisinden sevgilü yanumda bir şey yokdur.

[İ₁ 282a] ... Şöyle-ki ol kırk pâre (9) teknenüñ yigirmisi çekdiri gemisi idi ve yigirmisi (10) dahı **mezeğalere** başdarda tekneler idi.

- **mizana:** Geminin baştan üçüncü direği. (Kubbealtı Misalli Büyük Türkçe Sözlük s. 830)

[İ₁ 237a] ... kiminüñ (8) mayıştırası kiminüñ **mizanası** hulâşa-yı kelâm hep (9) top taş-y-ıla uçurdılar.

- **mola:** Denizcilikte “bırak, koyuver, gevşet” emri. (Kubbealtı Misalli Büyük Türkçe Sözlük s. 831)

[İ₁ 343a] ... andan **mola** meze (13) tirenkiğe eyleyüp yoluna kollandı.

- **orşa:** Yelkenleri rüzgâr yönüne çevirmekte kullanılan, her iki taraftan yelkenin ortasına bağlanmış ip; geminin, rüzgârın geldiği yöne döndürülmesi. (The Lingua Franca In The Levant Turkish Nautical Terms Of Italian And Greek Origin s. 321)

[İ₁ 244b] ... Aydın Re’is dahı altlarından (8) ister idi vaktâ ki kâfirler pupa şarade gelürler iken (9) birdenbire **orşa** eylediler.

[İ₁ 250b] ... Tekneler **orşa** alabanda olmak üzre re’islerin (7) adamların bekler idi.

- **pala:** Kürek vb. şeylerin enli ve yassı tarafı; kavisli, kısa, uç bölümü geniş, kabzasına doğru daralan bir tür kılıç. (Kubbealtı Misalli Büyük Türkçe Sözlük s. 973)

[İ₁ 306b] ... bıçağ **pala** pinyol tabancalı silahlar buldılar.

- **palankete:** Birbirine zincirle bağlı iki güllenden oluşan, deniz savaşlarında yelken ve yelken direğini ortadan kaldırmak için tasarlanmış top. (The Lingua Franca In The Levant Turkish Nautical Terms Of Italian And Greek Origin s. 329)

[İ₁ 238a] ... bārūt top (11) taşı **palankete** zencir gün-â-gün cenk âlâtları-ki (12) hesâba gelmezdi.

- **perkende:** Osmanlı donanmasında otuz üç veya kırk zirâ boyunda, on sekiz veya on dokuz oturaklı, baş tarafında topları bulunan ve düşman kovalamakta kullanılan süratli bir savaş gemisi. (Kubbealtı Misalli Büyük Türkçe Sözlük s. 989)

[İ₁ 242a] ... Ol ladronlar için çekdiriye ne hâcet (8) anlaruñ hakkında bizüm **perkendeler** bile gelür dirüz (9) bakalum cevâbı nedür dediler.

[İ₁ 260a] ... Anda bir Mayorka **perkendesine** râş (4) geldi. Ol Mayorka **perkendes** Cezâyirden gelürdi.

- **pupa:** Geminin kış tarafı, arkası. (Kubbealtı Misalli Büyük Türkçe Sözlük s. 1006)

[İ₁ 358b] ... bād-bānların (2) döküp **pupa** bād-ı şabā birle fecr vaktinde seksen pâre (3) gemi olmak üzre kâfir donanmasınun üzerine hücum idüp.

- **pupa şarade:** “Rüzgâr varsa yelkenleri bağlayın.” anlamında söz. (Kubbealtı Misalli Büyük Türkçe Sözlük s. 1006)

[İ₁ 244b] ... ammâ kâfirler rüzigâr üzerinden Aydın Re’isün üzerine (7) **pupa şarade** gelürler idi.

- **şobra:** Serenleri gemiyi hareketsiz bırakacak şekle getirmek. (?)

[İ₁ 342b] ... Sulţân Cezâyirden çıkup tamām ‘ayn-ı rubâţ (4) bordosından cezîre burcunuñ berâberliğine geldükde (5) borulya mayıştıra tirenkiğe eyleyüp **şobra** eyledi.

- **ṭapa:** Top mermisinin ağzına vidalanan ve mermi atıldıktan sonra patlamasını sağlayan ayarlı başlık. (Kubbealtı Misalli Büyük Türkçe Sözlük s. 1200)
[İ₁ 338b] ... *şimdi Barbaroşo içinde otuz altı biñ ṭapa urulmaduḡ riyāl ile üç ḡanṭār (11) tibir var-imiş.*
- **ṭarṭana:** Bir direk ve üçgen bir baş direği olan bir tür Akdeniz teknesi. (The Lingua Franca In The Levant Turkish Nautical Terms Of Italian And Greek Origin s. 426)
[İ₁ 236a] ... *Ḥayreddīn Paşanuñ ḡaḡḡında her ne (3) söylendi ise bir ḡarf ziyāde ve-lā bir ḡarf noḡşān (4) olmamaḡ üzre naḡīr [u] ḡıṭmīr ol ṭarṭananuñ re'isi Ḥayreddīn (5) Paşaya naḡl [u] beyān eyledi.*
[İ₁ 280b] ... *Ḥün şabāḡ olduḡda Barşolona (7) limanından çıḡmıḡ penīr [u] mendil daḡı bādem yükli (8) bir Cīviz ṭarṭanası aldı.*
- **tersāne:** Gemi yapılan yer. (The Lingua Franca In The Levant Turkish Nautical Terms Of Italian And Greek Origin s. 428)
[İ₁ 220a] ... *Arası beş on gün geḡdükde tersāneye (13) inüp tekneleri hep yaḡladup üçer dörder beşer (14) altışar ayaḡdaş olmaḡ üzre ḡazāya gönderdi.*
[İ₁ 344b] ... *Andan pes imdi gemiyi götürüp tersāne-yi 'āmireye baḡladılar.*
- **tiremola:** Geminin rüzgāra göre dönmesi için yelkenlerin bazısını gerip bazısını gevşetme işi. (Kubbealtı Misalli Büyük Türkçe Sözlük s. 1258)
[İ₁ 355a] ... *Zīrā deñiz yolınca iki ḡaşm-ı (13) ḡavī ḡorşan gemisi biribirleri-y-ile baş başa tire- (14) mola idüp alabanda ururlarsa...*
- **tirenkite:** Geminin ön direğinde en altta bulunan ana seren. (Kubbealtı Misalli Büyük Türkçe Sözlük s. 1258)
[İ₁ 343a] ... *ḡadden bīrūn ve ḡıyāsdan (12) eفزūn du'ālar idüp el yüze ḡalup andan mola meze (13) tirenḡite eyleyüp yoluna ḡollandı.*
- **vardiyan:** Tersane ve gemilerde muhafızlık, esirlere gardiyanlık yapan görevli. (Kubbealtı Misalli Büyük Türkçe Sözlük s. 1308)
[İ₁ 236a] ... *Ṭarṭananuñ re'isine bir iki doblon baḡşış virüp vardiyana (13) tenbīh etdi-ki ṭarṭananuñ re'isin bir zor işe ḡoşa (14) dedi.*
[İ₁ 305a] ... *Ammā (12) ḡavaliyarlar vardiyan Maḡmūd Re'is ile ḡāyet mizāc (13) alıḡdurmuşlar idi.*

Rumcadan Geçen Denizcilik Terimleri

- **körfez:** Karanın içine sokulmuş deniz parçası; haliç. (Türk Dil Kurumu Sözlüğü s. 2243)
[İ₁ 249a] ... *Her-bār tekneler Venedik körfezine giderler (4) idi.*
[İ₁ 362b] ... *kāfirlerūñ 'aḡlı başından gidüp ol aradan isti'cālen (13) ḡalkup şoluḡı körfezde aldılar.*
- **liman:** Gemilerin barınmalarına, yük alıp boşaltmalarına, yolcu indirip bindirmelerine yarayan doğal veya yapay sığınak. (Türk Dil Kurumu Sözlüğü s. 2370)
[İ₁ 204a] ... *Bunlardur yigirmi bir pāre yelken şenlik şād- (15) mānlıḡ iderek geldiler. Cicel limanına dāḡil oldılar.*
[İ₁ 267a] ... *El-ḡāşıl aḡṭarma gemileri limana şıḡmayup (7) esīr kāfirleri bir yañadan durma ḡayḡırup odun (8) iderler idi.*

- **şafra:** Deniz taşıtlarının dengede kalmasını, boş iken istenilen su hattına kadar batmasını sağlamak maksadıyla dip taraflarına konan maden, taş, kum vb. ağırlık. (Kubbealtı Misalli Büyük Türkçe Sözlük s. 1043)
[İ₁ 221b] ... Bārūt (15) top taşı kurşun hem **şafrada** altmış 'aded tunç top [İ₁ 222a] (1) var idi.
- **şandal:** Kürekle yürütülen kısa, genişçe deniz teknesi. (Kubbealtı Misalli Büyük Türkçe Sözlük s. 1058)
[İ₁ 261a] ... Andan **şandallarla** karaya 'asker dökdiler imdi (11) kal'anuñ varoşında olan Müslümânlar ehl-i 'iyâllerin (12) alup kal'aya kapandılar.
[İ₁ 354a] ... Şâyed kâfirler gicelikde **şandallarla** (11) dahı fırkaşalar ile baş urup bir yüz qaralğı etmeyeler.
- **yalı:** Deniz, göl ve nehir kenarlarındaki düz ve açık arazi; su kıyısında yapılmış büyük, görkemli ev. (Türk Dil Kurumu Sözlüğü s. 3806)
[İ₁ 251a] ... Vaqtā ki (5) günlerde bir gün tersâne-yi 'āmireden kalķup **yalı** (6) köşkünüñ öñine geldiler.
[İ₁ 289a] ... Şimdi Endülüs (6) yigitlerinden beş on şeh-bāz yigit aşagı **yalı** (7) kenārına inüp ve anda bir balıķçı barkosı başup (8) içine girdiler.

Sonuç

Barbaros Hayreddin Paşa'nın özellikle deniz seferlerini, katıldığı gazalarını, fethettiği bölgelerini, korsanlıktan kaptanıderya oluşuna kadar gerçekleştirdiği önemli faaliyetlerini ve Müslümanlara çeşitli yardımlarını anlatan *Gazavât-ı Hayreddin Paşa* adlı eserde yer alan yabancı kökenli denizcilik terimlerini nüshada geçen yerleriyle örnekler vererek anlatmaya çalıştık. Bu terimlerden birkaçının ise metinde geçtiği şekilde iki farklı anlama sahip olmasından dolayı iki anlamını da vermeyi uygun bulduk.

Gazavât-ı Hayreddin Paşa adlı eserde Barbaros Hayreddin Paşa önderliğinde Osmanlı kuvvetleri çeşitli uluslarla Akdeniz'deki üstünlüğü ele geçirmek için sürekli mücadele hâlinindedir. Bu tür ilişkiler içinde olunması beraberinde bu dillerden pek çok denizcilik teriminin eserde görülmesine neden olmuştur. Bu aynı zamanda 16. yüzyıl Osmanlı denizcilik dilinin ne denli karmaşık bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Arapçadan 8, Farsçadan 6, Felemenkçeden 1, Fransızcadan 1, İspanyolcadan 1, İtalyancadan 48 ve Rumcadan 5 tane olmak üzere toplamda yabancı kökenli 70 tane denizcilik terimi çalışmamızda yer almaktadır. Yabancı kökenli 70 tane denizcilik teriminin yer alması, Osmanlı Devleti'nin bu yüzyılda Akdeniz'deki çeşitli faaliyetler için hangi devletlerle daha fazla ilişki içerisinde bulunduğunu göstermesi bakımından eseri değerli kılmaktadır.

Gazavât-ı Hayreddin Paşa adlı eserde yer alan yabancı kökenli denizcilik terimleri, bu konuda daha sonra çalışma yapmak isteyen araştırmacılara katkıda bulunacaktır. Özellikle denizcilik terminolojisiyle ilgili çalışmaların azlığı noktasında bu makalenin 16. yüzyıl yabancı kökenli denizcilik terminolojisine yarar sağlayacağı düşünülmektedir.

Kaynaklar

Ayverdi, İlhan. *Kubbealtı Misalli Büyük Türkçe Sözlük*. İstanbul: Kubbealtı Yayınları, 4. Basım, 2009.

Devellioğlu, Ferit. *Osmanlı-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları, 26. Basım, 2010.

Düzdağ, Mehmed Ertuğrul. *Barbaros Hayreddin Paşa'nın Hâtıraları*. İstanbul: Kapı Yayınları, 2014.

Ercilasun, Ahmet Bican. *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2008.

Ergin, Muharrem. *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Basım Yayım Tanıtım, 2002.

Gallotta, Aldo. “Gazavât-ı Hayreddin Paşa”. çev. Salih Akdemir. *BELLETEN* 45/02/180 (Ekim 1981), 473-500.

Güncel Türkçe Sözlük, Erişim 21 Mart 2025, <http://sozluk.gov.tr>

Gürkan, Emrah Safa, “Batı Akdeniz’de Osmanlı Korsanlığı ve Gaza Meselesi”. *Kebikeç: İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırmaları Dergisi* 33 (2012), 173-204.

Kahane, Henry- Tietze, Andreas. *The Lingua Franca In The Levant Turkish Nautical Terms Of Italian And Greek Origin*. İstanbul: ABC Kitabevi Yayın ve Dağıtım, 1988.

Steingass, Francis Joseph. *Comprehensive Persian-English Dictionary*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 2005.

Şen, Mesut. *Türk Dilinin Dünü ve Bugünü El Kitabı*. İstanbul: Post Yayın Dağıtım, 2019.

Turan, Şerafettin. “Barbaros Hayreddin Paşa”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 5/ 65-67. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.